

FOLKLOR USLUBINING ZAMONAVIY O'ZBEK PROZASIDAGI ESTETIK
ROLI

Yakubova Shaxlo Avazxonovna,

Mirzo Ulug'bek nomidagi

O'zbekiston Milliy universiteti doktoranti

E-mail: yokubovashahlo@gmail.com

Tel: (99) 039 18 91

Annotatsiya. Mazkur maqolada zamonaviy o'zbek prozasida folklor uslubining estetik funksiyasi, badiiy matnning mazmuni va shaklini boyitishdagi o'rni tahlil etiladi. Xalq og'zaki ijodining ifoda vositalari, ramzlar tizimi, obrazlar va syujet qurilishi usullari yozma adabiyotga qanday ko'chib o'tganligi, ayniqsa, mustaqillikdan keyingi davr adabiyotida qanday yangi qiyofa kasb etgani ilmiy asosda ko'rib chiqiladi. Shuningdek, adiblar tomonidan folklor elementlaridan estetik vosita sifatida foydalanish usullari, ularning ideya-badiiy yuklamasi va zamonaviy o'quvchiga ta'sir kuchi o'rganiladi. Prozaik asarlarda xalqona obrazlar, maqol va matallar, xalq ertaklari va dostonlarga ishoralarning qo'llanishi badiiy asarning milliy ruhini kuchaytirishga xizmat qilishi dalillanadi. Tahlil jarayonida o'zbek adabiyotining yetuk vakillari – O'.Hoshimov, T.Sobirov, X.Sulton kabi yozuvchilar asarlari misol sifatida tanlab olingan.

Kalit so'zlar: folklor uslubi, o'zbek prozasi, estetik funksiya, xalqona obraz, ramzlar, maqollar, milliy ruh.

Kirish. Bugungi kunda o'zbek adabiyoti taraqqiyotining dolzarb yo'nalishlaridan biri bu – adabiy jarayonda folklor an'alarining davomiyligi va ularning zamonaviy badiiy tafakkurda aks etishidir. Xalq og'zaki ijodi – millatning estetik qarashlari, axloqiy qadriyatlarini, tarixiy xotirasi va badiiy tafakkurining yorqin ifodasi bo'lib, asrlar davomida milliy madaniyat asoslarini shakllantirib kelgan. Shu bois, yozma adabiyotda folklor an'alarining o'z ifodasini topishi tasodifiy emas, balki chuqur ildizlarga ega bo'lgan madaniy jarayondir. Folklor uslubi – bu faqatgina xalq og'zaki ijodidan iqtiboslar keltirish emas, balki xalq tafakkurining poetik modelini yozma adabiyot matniga integratsiyalash orqali milliy-estetik tafakkur maydonini kengaytirish demakdir¹. Ushbu jarayon ayniqsa zamonaviy o'zbek prozasida sezilarli bo'lib, yozuvchilar xalqona ifoda vositalarini o'z badiiy niyatlarini chuqur ochib berishda samarali vosita sifatida qo'llashmoqda. Folklor uslubining o'ziga xosligi

¹ Karimov I. Adabiyot va ma'naviyat. – Toshkent: Sharq, 2000. – 256 b.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-5**

shundaki, u matnga hayotiylik, tabiiylik, milliylik ruhi bag'ishlaydi va o'quvchining ruhiy-estetik idrokiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Zamonaviy o'zbek prozasida folklor elementlaridan foydalanish, avvalo, adabiyotning xalq bilan yaqinligini mustahkamlash, badiiy matnning zamindan uzilmasligini ta'minlash, milliy identitetni saqlash va rivojlantirish kabi funksiyalarni bajaradi. Ayniqsa, mustaqillik yillarida yozilgan asarlarda milliy o'zlikni anglashga bo'lgan intilish kuchaygani tufayli folklor uslubi yanada faol ishlatila boshladi. Bu holat o'z navbatida, o'zbek adabiyotidagi milliy ruhning kuchayishiga, badiiy obrazlarning chuqurlashishiga va ideallarning yanada jonliroq aks etishiga xizmat qilmoqda. Ushbu maqolada folklor uslubining zamonaviy o'zbek prozasida qanday estetik vazifalarni bajarishi, qanday vositalar orqali namoyon bo'lishi va qaysi adabiy asarlarda bu holat yorqin ko'rinish topgani tahlil qilinadi. Ayniqsa, O'tkir Hoshimov, H. Sulton, T. Sobirov kabi adiblar ijodi asosida folklor uslubining obraz yaratish, syujet qurish, til va uslubdagi roli o'rganiladi². Bu esa o'z navbatida xalq og'zaki ijodi bilan yozma adabiyot o'rtasidagi ijodiy munosabatlarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Zamonaviy o'zbek prozasida folklor uslubining estetik roli ko'p qirrali va chuqur ma'no yukiga ega. Badiiy adabiyot bilan xalq og'zaki ijodi o'rtasidagi uzviy aloqalar xalqning dunyoqarashi, urf-odatlari, qadriyatlarini va ijtimoiy ongini ifodalovchi folklor shakllarining yozma adabiyotga kirib kelishi bilan yaqqol namoyon bo'ladi. Ayniqsa, proza janrida bu jarayon obrazlar tizimi, syujet qurilishi, til va uslubda o'z aksini topgan³. Folklor uslubining eng muhim estetik xususiyatlaridan biri – xalqona obrazlar yaratish va milliy ruhni ifodalash imkoniyatidir. O'tkir Hoshimovning “Ikki eshik orasi”, “Tushda kechgan umrlar” kabi asarlarida xalqona obrazlar orqali milliy xarakterning nozik jihatlari badiiy ifoda topgan. Masalan, “Ikki eshik orasi” asaridagi Ona obrazi o'zida xalqning sabr-toqati, donoligi, mehr-muhabbatini mujassam etadi⁴. Bu obrazlar shakllanishida yozuvchining xalq maqollari, rivoyatlari va xalqona ifodalarni mohirona qo'llashi folklor uslubining estetik ahamiyatini ochib beradi.

Shuningdek, zamonaviy prozada xalq ertaklari, dostonlari va afsonalarining syujet elementlari ham keng qo'llanilmoqda. H. Sultonning “Asrga tatigulik kunlar” romanida xalq og'zaki ijodining ramziy qatlamlari, milliy e'tiqodlar va mifologik obrazlar asarning semantik ko'lamini kengaytirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Folklor motivlarining yozma adabiyotdagi qayta talqini – adibning o'z zamonaviy qarashlarini an'anaviy tasvir shakllari bilan uyg'unlashtira olganligining dalilidir. Folklor uslubi orqali zamonaviy adiblar tilni jonlantiradi, hayotiy va tasirchan

² G'ulomov A. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Fan, 1983. – 312 b.

³ Sulton H. Folklor va adabiyot: o'zaro ta'sir masalalari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010. – 228 b.

⁴ Jo'rayev A. Zamonaviy o'zbek prozasida an'anaviylik va yangilik. – Samarqand, 2015. – 198 b.

FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQRARISH INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI VOLUME-2, ISSUE-5

qiladi. Jumladan, Toshpo'lat Sobirov asarlarida xalq maqollari, matallar, hikmatli so'zlar til boyligini oshirish bilan birga, badiiy matnga ma'naviy-estetik yuklamani ham olib kiradi⁵. Prozaik matnda bu kabi elementlar ichki monolog, dialoglar va muallif pozitsiyasi orqali tabiiy tarzda kiritiladi. Natijada, o'quvchi asarda xalq ruhini, o'z ona tilining badiiy imkoniyatlarini chuqur his qiladi.

Folklor uslubining yana bir estetik vazifasi – badiiy matnning konnotativ qatlamini kengaytirishdir. Maqol, topishmoq, dostonlardagi obrazlar ko'pincha ko'pma'noli, ramziy xarakterga ega bo'lib, bu jihat zamonaviy asarda falsafiylik, teranlik yaratishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shu orqali muallif real voqealarni umumlashgan, milliy-falsafiy ma'noga ega badiiy shaklga aylantira oladi. Zamonaviy o'zbek prozasida folklor uslubining qo'llanilishi adabiy asarning nafaqat estetik qiymatini, balki milliy identitetini, tarixiy xotirasini va ma'naviy merosga sadoqatini mustahkamlovchi vosita bo'lib xizmat qilmoqda⁶. Shu jihatdan, folklor uslubi – milliy badiiy tafakkurning uzviy qismi sifatida zamonaviylik va an'anaviylik o'rtasidagi badiiy ko'prik rolini o'taydi.

Xulosa. Zamonaviy o'zbek prozasida folklor uslubining qo'llanilishi milliy badiiy tafakkurning uzviy davomiyligi sifatida qaraladi. Xalq og'zaki ijodi namunalaridan foydalanish nafaqat matnning badiiy-estetik darajasini oshiradi, balki yozuvchi va o'quvchi orasida ma'naviy ko'prik hosil qiladi.

Maqollar, matallar, rivoyatlar, xalqona obrazlar, mifologik ramzlar – bular barchasi yozma adabiyotda milliy ruhni jonlantiruvchi kuchli poetik vositalardir. Folklor uslubining estetik roli, avvalo, badiiy matnga hayotiylik, milliylik va ma'nodorilik baxsh etishidadir. U xalq dunyoqarashi, qadriyatlari va tarixiy xotirasini adabiyot orqali asrash va yangi avlodga yetkazishda muhim vositaga aylangan. O'tkir Hoshimov, H.Sulton, T.Sobirov kabi yozuvchilar ijodida bu holat yorqin namoyon bo'lib, ularning asarlari orqali folklor uslubi zamonaviylik bilan uyg'unlashgan holda badiiy-estetik ta'sir kuchiga ega bo'lgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimov I. Adabiyot va ma'naviyat. – Toshkent: Sharq, 2000. – 256 b.
2. G'ulomov A. O'zbek xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: Fan, 1983. – 312 b.
3. Sulton H. Folklor va adabiyot: o'zaro ta'sir masalalari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010. – 228 b.
4. Jo'rayev A. Zamonaviy o'zbek prozasida an'anaviylik va yangilik. – Samarqand, 2015. – 198 b.

⁵ Saidov S. Folklor va badiiy tafakkur evolyutsiyasi. – Toshkent: Fan, 2004. – 245 b.

⁶ Qo'chqorov A. Yozuvchi va xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2017. – 190 b.

**FAN, TA'LIM, TEXNOLOGIYA VA ISHLAB CHIQARISH
INTEGRATSIYASI ASOSIDA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI
VOLUME-2, ISSUE-5**

5. Saidov S. Folklor va badiiy tafakkur evolyutsiyasi. – Toshkent: Fan, 2004. – 245 b.
6. Qo'chqorov A. Yozuvchi va xalq og'zaki ijodi. – Toshkent: G'afur G'ulom nashriyoti, 2017. – 190 b.

